

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXILI İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA "CİNAYƏT PROSESİ"

FƏNN: "HÜQUQ- MÜHAFİZƏ ORQANLARI "

ƏYANİ TƏHSİL

M Ü H A Z İ R Ə

MÖVZU № 6. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi

Vaxt : 4 saat.

Mühz : 2 saat

Sem: 2 saat

Tərtib etdi : "Cinayət prosesi kafedrasının baş müəllimi,
polis polkovnik-leytenantı

ANAR MİKAYİLOV

Mühazirə kafedra iclasında müzakirə edilməklə bəyənilmişdir.

Protokol № _____ " _____ " 2021 –cı il .

BAKİ - 2021.

Mövzu 6. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi

PLAN

1. Konstitusiyaya nəzarətinin anlayışı, mənbələri və dövlət hüquq mexanizmində onun yeri
2. Konstitusiyaya Məhkəməsinin məqsədi, səlahiyyətləri və icraatının prinsipləri
3. Konstitusiyaya Məhkəməsində həyata keçirilən icraatın üsulları və növləri

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası 86, 88, 95, 102, 103, 104, 107, 109, 125, 128, 130, 153, 154-cü maddələr.
2. "Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 23 dekabr 2003-cü il.
3. "Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 12 fevral 2004-cü il.
4. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi, 455-460-cı maddələr.
5. "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 10 iyun 1997-ci il, maddə 1.
6. Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanunu, 24 dekabr 2002-ci il.
7. Dərslik. Z.Əsgərov. "Konstitusiyaya hüququ". Bakı, 2006.
8. H.Eyvazov. Məhkəmə strukturu və onun fəaliyyəti. Qanun curnalı № 6-2003, səh. 34-39.
9. Dərslik. M.Qəfərov, H.Eyvazov. Hüquq-mühafizə orqanları. Bakı, Qanun, 2011.
10. Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (28 dekabr 2004-cü il).
11. Dərslik. Ə.Piriyev. "Azərbaycan Respublikasının hüquq-mühafizə orqanları". Bakı, 2000. səh.183-206.
12. Məhkəmə və hüquq-mühafizə orqanları işçilərinin dövlət müdafiəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (11 dekabr 1998-ci il).
13. Cəfərov İ. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının şərh. Bakı, 2001.
14. Bayramov M.A. Azərbaycan Respublikasının məhkəmə hakimiyyəti. Bakı, "Qanun" 2004.
15. *Abdullayev F.S. Azərbaycan Respublikasında Konstitusiyaya icraatının nəzəri və praktiki problemləri. Bakı, "Elm", 2009, səh.62.*

GİRİŞ

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsində Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətləri əks olunub. Lakin Əsas Qanun qəbul edilən zaman Konstitusiya Məhkəməsi yaranmamışdı, ona görə də Konstitusiyanın keçid müddəalarında Konstitusiya Məhkəməsi haqqında qanunun qəbul edilməsi və Konstitusiya Məhkəməsinin yaradılması haqqında göstərilirdi.

Konstitusiya Məhkəməsi haqqında ilk dəfə 21 oktyabr 1997-ci il tarixdə qanun qəbul edilmiş, Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyətinin təmin edilməsi isə 18 iyul 1998-ci il tarixli Prezident Fərmanı ilə müəyyən edilmişdir.

Hüquqi dövlət quruculuğunda gedən islahatlar bir neçə dəfə Konstitusiya Məhkəməsi haqqında Qanuna əlavələrin edilməsi ilə nəticələndi. Beynəlxalq qanunvericiliyin və beynəlxalq təcrübənin, eləcə də, Azərbaycan Respublikasının yeni qanunvericilik aktlarını özündə əks etdirmək məqsədi ilə 23 dekabr 2003-cü ildə Konstitusiya Məhkəməsi haqqında yeni Qanun qəbul edildi. Artıq Konstitusiya Məhkəməsi yeni qanunla fəaliyyət göstərir.

Konstitusiya ədalət mühakiməsi Konstitusiya nəzarətinin yüksək formasıdır ki, bu da Konstitusiya Məhkəməsi vasitəsilə həyata keçirilir.

Konstitusiya ədalət mühakiməsinin mahiyyətini tam aydınlaşdırmaq üçün Konstitusiya Məhkəməsinin təbiəti və dövlət hakimiyyəti mexanizmində onun yeri üzərində ətraflı dayanmaq zəruridir.

Bu məqsədlə mövzuda açıqlanacaq sualların köməyi ilə siz Konstitusiya Məhkəməsinin məqsədi, icraatının prinsipləri, növləri və üsulları haqqında hüquqi biliklər əldə edəcəksiniz.

Konstitusiya Məhkəməsi Konstitusiyanın aliliyini və düzünə qüvvəsini dövlətin bütün ərazisində və hüququn bütün subyektlərinə münasibətdə təmin edir.

Konstitusiya Məhkəməsi geniş səlahiyyətlərə malikdir və bu səlahiyyətlər vasitəsilə o, qanunvericilik sistemini tam nəzarətdə saxlayır. Konstitusiya nəzarətinə Azərbaycan Respublikasında yalnız normativ-hüquqi aktlar aiddir.

Beləliklə, Konstitusiya nəzarətinin həyata keçirilməsi yolu ilə, hər şeydən əvvəl, mahiyyətinə görə Konstitusiyaya zidd olan qanunları, digər normativ aktları, onların ayrı-ayrı müddəalarını ləğv etməklə, konkret işlərin həllində Konstitusiya normalarını təfsir etməklə və hüququn bütün subyektləri üçün məcburi olan Konstitusiyanın rəsmi təsfini verməklə norma yaratma (qanunvericilik) sahəsində onların fəaliyyətinə xeyli təsir göstərir. Konstitusiya Məhkəməsi cəmiyyətdə və dövlətdə sabitliyin başlıca amilidir.

Sual 1. Konstitusiya nəzarətinin anlayışı, mənbələri və dövlət hüquq mexanizmində onun yeri

Konstitusiya nəzarəti - Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyətinin bölünməsi sisteminin mühüm elementidir. Konstitusiya nəzarəti Konstitusiya müddəalarının aliliyini təmin edən bir vasitə olaraq demokratik dövlətin əlaməti kimi qiymətləndirilir. Onun əsası bu sistemi müəyyən edən AR Konstitusiyasıdır (maddə 7). Praktiki olaraq o, konstitusiya adlandırılan qanunların təzahür etdiyi yerdə və vaxtda yaranır.

Konstitusiya nəzarəti dövlət-hüquq mexanizmində Konstitusiya quruluşunun əsaslarının , əsas insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, Konstitusiyanın göstərişlərinin bütün Azərbaycan ərazisində aliliyinin və birbaşa qüvvəsinin təmini üçün aparıcı yer tutur.

AR Konstitusiyasının aliliyinin mühüm təminatı Konstitusiya nəzarəti yolu ilə onun mühafizəsinin xüsusi qaydası hesab olunur.

Konstitusiya nəzarəti dövlət orqanları və vəzifəli şəxslərin Konstitusiya müddəalarına zidd olan hüquqi aktların aşkar edilməsindən, habelə həmin aktların aradan qaldırılması üzrə tədbirlər görülməsindən ibarətdir.

Konstitusiya nəzarəti bütün ölkələrdə bir neçə orqan tərəfindən həyata keçirilir. Bu orqanlardan hər biri bu sahədə müəyyən səlahiyyətlərə malik olur. Konstitusiya nəzarətini həyata keçirən bütün orqanlar sıx qarşılıqlı əlaqədə fəaliyyət göstərir, bu da öz növbəsində hüquqi, demokratik dövlətin normal funksiyalaşmasının vacib şərti olmaqla, konstitusiyanın effektiv və hərtərəfli hüquqi müdafiəsini təmin edir. Beləliklə, hər bir ölkədə funksiyaları və səlahiyyətləri, qarşılıqlı əlaqələri konstitusiya və digər qanunlarla tənzim edilən konstitusiya orqanlarının sistemi fəaliyyət göstərir.

Dünya təcrübəsində konstitusiya nəzarətinin həyata keçirilməsinin bir neçə üsulu mövcuddur. Bu, ilk növbədə, ümumi yurisdiksiyalı məhkəmələrin həyata keçirdiyi konstitusiya ədalət mühakiməsidir (ABŞ, Latın Amerikasının ölkələri, Skandinaviya ölkələri, Britaniya dominionları, Yaponiya). Bu növ konstitusiya nəzarəti konstitusiya ədalət mühakiməsinin amerikalı sistemi adını almışdır. Dünya konstitusiya prosesinin ilk mərhələsində bu model uzun müddət yeganə olmuşdur. İkinci üsul - konstitusiya ədalət mühakiməsinin ixtisaslaşdırılmış məhkəmələr, çox vaxt konstitusiya məhkəmələri adlandırılan qurumlar tərəfindən həyata keçirilməsidir. Bu model 1920-ci ildə Avstriyada yaranmış, sonra isə qonşu Çexoslovakiyaya yayılmışdır, hazırda o, praktiki olaraq, Skandinaviya ölkələri və Fransa istisna olmaqla, bütün Avropa ölkələrində fəaliyyət göstərir. Konstitusiya nəzarətinin bu sistemi Avropa nəzarəti adlandırılır. Fikrimizcə, mənşə yerinə görə onu Avstriya nəzarəti də adlandırmaq olardı, çünki bu sistemin özü nəzəri cəhətdən görkəmli Avstriya hüquqşünası Q.Kelzenlə (1881-1973) birlikdə K.Eyzeman tərəfindən işlənilib hazırlanmışdır. Konstitusiya nəzarətinin üçüncü üsulu az yayılmış hesab olunur və "kvazi məhkəmə" adlandırılan orqanlar vasitəsilə həyata keçirilir. Belə orqana nümunə, məsələn, Fransada Konstitusiya Şurasını göstərmək olar. İkinci və üçüncü üsulları Konstitusiya nəzarətinin Avropa sistemi adlandırmaq qəbul edilmişdir.

Konstitusiya ədalət mühakiməsinin amerikalı sisteminin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, o, adi mülki, inzibati, cinayət və digər "konstitusiyaya aid olmayan" işləri həll edən ümumi yurisdiksiyalı məhkəmələr tərəfindən həyata keçirilir.

Əgər ABŞ məhkəməsi hansısa bir normativ - hüquqi aktı konstitusiyaya uyğun olmayan hesab edirsə, o, formal olsa da qüvvədə olmaqda davam edir, lakin heç bir məhkəmə presedent səviyyəsində onu tətbiq etmir.

Konstitusiya ədalət mühakiməsinin Amerika sistemi bəzi digər ölkələr tərəfindən də götürülmüşdür. Argentina, Yaponiya və Norveçdə, ABŞ-da olduğu kimi, Konstitusiya nəzarəti hüququna istənilən səviyyəli ümumi yurisdiksiyalı məhkəmələr malikdir.

Avstriya, Hindistan və Maltada isə belə səlahiyyətlərə yalnız yüksək səviyyəli məhkəmələr malikdir.

Məsələn, Avstraliyada belə məhkəmə Ali Məhkəmə hesab edilir: o, Avstraliya ştatları ilə Avstraliya (Avstraliya ittifaqı) fiziki, hüquqi şəxsləri və Avstraliya arasında yaranan federal qanunvericiliyin konstitusiyaya uyğunluğu haqqında mübahisələri həll edir. Belə ki, məsələn, 1973-cü ildə Avstraliya parlamenti "Dəniz və bataqlıq torpaqları haqqında" Qanun qəbul etmişdir. Bu qanuna görə neft kəşfiyyatı üzrə bütün hüquqlar yalnız Avstraliya İttifaqına məxsusdur.

Yeni Cənubi Uels ştatı bu qanunun Konstitusiyaya uyğunluğu haqqında məsələ qaldırmışdır. Avstraliya Ali Məhkəməsi qərar qəbul etmişdir ki, qanun Avstraliya İttifaqı və Avstraliya ştatları arasında səlahiyyətlərin konstitusiya məhdudlaşdırılmasına zidd deyildir və ştatlar Avstraliya Kontinental şelfmə dair hansısa suveren hüquqları və ya qanunvericilik səlahiyyətləri həyata keçirmək hüququna malik deyillər.

Konstitusiya nəzarətinin digər sistemi - Avropa nəzarətidir. Onun Amerika sistemindən fərqi ondan ibarətdir ki, konstitusiya ədalət mühakiməsi ixtisaslaşdırılmış məhkəmələr və ya kvazi məhkəmə orqanları tərəfindən həyata keçirilir.

Avropa ixtisaslaşdırılmış konstitusiya məhkəmələri hələ İkinci Dünya müharibəsinə qədər yaradılmışdı. Lakin onların sayı çox az idi - onlar yalnız Avstriyada, Çexoslovakiyada mövcud idi. Hazırda Konstitusiya məhkəmələri AFR-də, İtaliyada, Portuqaliyada, bir çox MBD ölkələrində (Qazaxıstan, Moldova, Türkmənistandan başqa), eləcə də Litvada vardır.

Bir qayda olaraq, normativ-hüquqi aktın Konstitusiyaya uyğunluğu haqqında Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı onun qüvvəsini dayandırır.

Konstitusiya nəzarətinin Avropa sistemi qüvvədə olan bəzi ölkələr də "kvazi məhkəmələr", yəni "guya məhkəmə orqanları" adlandırılan qurumlar fəaliyyət göstərir. Belə orqanların fərqləndirici əlaməti o hesab edilir ki, onlar tək-cə növbəti nəzarəti, yəni artıq qəbul olunmuş və ya dərc edilmiş aktlara nəzarəti deyil, həm də onlara ilkin nəzarəti həyata keçirirlər.

Belə orqana nümunə Fransa Konstitusiya Şurası göstərilə bilər. Şura 9 il müddətinə təyin edilən 9 üzvdən ibarətdir, onların səlahiyyətləri artırılmır. Şuranın üzvlərindən üçü Fransa Prezidenti tərəfindən, üçü Senatın (Parlamentin yuxarı palatası) sədri tərəfindən, qalan üçü isə Milli Məclisin (parlamentin aşağı palatası) sədri tərəfindən təyin edilir. Hər üç ildən bir Konstitusiya Şurasının üçdə birinin yeniləşməsi apanılır. Bu 9 üzvdən başqa Konstitusiya Şurasının tərkibinə Fransanın sabiq prezidentləri daxil edilir.

Fransa Konstitusiya Şurasına Fransa Prezidentinin Şura üzvləri arasından təyin etdiyi sədr başçılıq edir. Səslərin bərabər bölünməsi halında sədrin səsi həlledici olur.

Konstitusiya Şurası Respublika Prezidentinin seçilməsinin düzgünlüyünə nəzarət edir, protestlərə baxır və səsvərmənin nəticələrini elan edir. O, həmçinin deputat və senatorların da seçilməsinin düzgünlüyü haqqında mübahisələri həll edir. Beləliklə, Konstitusiya Şurası seçki məhkəməsi funksiyasını, Prezident seçkiləri və referendumla münasibətdə isə, həmçinin mərkəzi seçki orqanının müəyyən funksiyalarını yerinə yetirir.

Konstitusiya Şurasının qərarlarından şikayət verilə bilməz, onlar bütün dövlət hakimiyyəti və bütün inzibati, məhkəmə orqanları üçün məcburidir.

Məhkəmə Konstitusiya nəzarəti ixtisaslaşdırılmış orqanı kimi Konstitusiya Məhkəməsi Rusiya Federasiyasında 1990-cı ilin dekabrında təsis edilmişdir. Onun formalaşması qaydası və səlahiyyətləri "RSFSR Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunla tənzimlənirdi (12 iyul 1991-ci il).

Yeni Konstitusiya layihəsinin hazırlanması zamanı konstitusiya ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin müxtəlif təşkilati-hüquqi formaları müzakirə edilmişdir: Konstitusiya nəzarət funksiyasının bütövlükdə Ali Məhkəməyə həvalə edilməsi (amerikan modeli); Ali Məhkəmənin tərkibində Konstitusiya Kollegiyasının yaradılması;

Konstitusiyaya, Ali və Yüksək Arbitraj məhkəmələri üzərində özünəməxsus üstqurum kimi Ali Məhkəmə idarəsinin yaradılması (beləsinə dünya təcrübəsində də rast gəlinməmişdir). Konstitusiyaya Məhkəməsinin rolunun azaldılmasına və onun funksiyalarının digər strukturlara verilməsinə aparan təkliflərdən bəziləri ovaxtkı dövrün siyasi hadisələrinə reaksiya ilə izah edilməlidir.

1993-cü il Konstitusiyası və "RF Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında" 23 iyul 1994-cü il tarixli Federal Konstitusiyaya Qanunu Konstitusiyaya Məhkəməsinə müstəqil orqan kimi saxladı. 23 mart 1995-ci ildə faktiki olaraq yeni Konstitusiyaya Məhkəməsinin iclası baş tutdu. O, Ali məhkəmə orqanı kimi xüsusiyyətini itirdi, onun tərkibi genişləndi, hakimiyyətin bölünməsi və digər məhkəmələrin səlahiyyətləri nəzərə alınmaqla onun hüquqi statusu dəyişdi.

Azərbaycan Respublikasında Konstitusiyaya Məhkəməsinin hüquqi əsasları 12 noyabr 1995-ci ildə referendum yolu ilə qəbul edilən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası ilə müəyyən edilmişdir. AR Konstitusiyasının 130-cu maddəsində və 21 oktyabr 1997-ci il tarixli "Konstitusiyaya məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası qanununda AR Konstitusiyaya Məhkəməsinin təyinatı, məqsədi, hüquq və vəzifələri, onun fəaliyyətinin əsas prinsipləri açıqlanmışdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin əsas məqsədi - Azərbaycan Respublikası ərazisində ən yüksək və birbaşa hüquqi qüvvəyə malik olan Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının aliliyini təmin etməkdir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin fəaliyyəti Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının aliliyi, ədalət, müstəqillik, kollegiallıq və açıqlıq prinsipləri əsasında qurulmuşdur. 1998-ci ildən fəaliyyətə başlamış müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyaya Məhkəməsi fəaliyyət göstərdiyi dövrdə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını və müvafiq qanunlarını şərh etmiş, qəbul etdiyi qərar və qəraradlarla insan hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə etmişdir.

Öz fəaliyyətində ancaq Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə, "Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında" qanuna, Azərbaycan Respublikasının digər qanunlarına və Konstitusiyaya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsinə istinad edən bu ali məhkəmə orqanı ötən illər ərzində inkişaf etmiş, təşəkkül prosesi keçirmişdir. 24 avqust 2002-ci il tarixdə keçirilən ümumxalq səsverməsi ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinə edilən əsaslı əlavə və dəyişikliklər və 23 dekabr 2003-cü il tarixdə qəbul edilən yeni "Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında" Qanun nəticəsində Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin səlahiyyətləri daha da genişlənməmiş, vətəndaşların (hər kəsin) da qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada, birbaşa, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət etmək, şikayət vermək hüquqları yaranmışdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin digər məhkəmələrdən mahiyyətə fərqi onun başlıca funksiyası - konstitusiyaya nəzarətinin təmin edilməsi, yəni qanunların, digər normativ-hüquqi aktların AR Konstitusiyasına uyğunluğu predmetinin yoxlanılması ilə şərtlənir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin statusu onun qəbul etdiyi qərarlardan şikayət edilməsini nəzərdə tutmur. Başqa bir hal onun konstitusiyaya nəzarəti orqanı kimi təbiətinə uyğun olmazdı. AR məhkəmə sistemində normativ-hüquqi aktların Konstitusiyaya uyğunluğunu yoxlayan və Konstitusiyaya zidd olan halda onların hüquqi qüvvəsini dayandıran ikinci Konstitusiyaya məhkəmə icraatı orqanı yoxdur. Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş qərarlar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz ("Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında" AR Qanununun 63.4-cü maddəsi). AR Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin X hissəsinə görə qanunlar və digər aktlar, yaxud onların ayrı-ayrı müddəaları, Azərbaycan Respublikasının hökumətlərarası müqavilələri Konstitusiyaya Məhkəməsinin qərannda müəyyən edilmiş müddətdə qüvvədən düşür, Azərbaycan Respublikasının dövlətlərarası müqavilələri isə qüvvəyə minmir ("Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında" AR Qanununun 66.3-cü maddəsi).

Beləliklə, suala nəticə olaraq onu da qeyd edirik ki, Konstitusiya Məhkəməsi Ali Məhkəmədən fərqlənir. Bəzi müəlliflərin fikrincə, Konstitusiya Məhkəməsi təkcə məhkəmə orqanı deyil, həm də ali konstitusion orqanlardan biridir ki, bu da onu digər adı çəkilən məhkəmədən fərqləndirir. Hüquqi aktın qüvvəsini dayandırmaqla Konstitusiya Məhkəməsi sanki "neqativ qanunverici" kimi çıxış edir, lakin onun həm də Konstitusiya normalarını şərh etməsini və onların məzmununa yeni çalarlar verməsini nəzərə alsaq, onda Konstitusiya Məhkəməsini "canlı hüquq" yaradan orqana bənzətmək olar.

Sual 2. Konstitusiya Məhkəməsinin məqsədi, səlahiyyətləri və icraatının prinsipləri

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası hüquqi dövlət quruculuğunun müasir tendensiyalarından çıxış edərək, ölkəmizin tarixində ilk dəfə olaraq konstitusiya nəzarəti funksiyanı həyata keçirən Konstitusiya Məhkəməsini təsis etmiş və bu institutun dövlət hakimiyyəti sistemində rolu və yeri müəyyənləşdirilmişdir.

Hüquq-mühafizə fəaliyyətinin əsas istiqamətlərini nəzərdən keçirdikdə qeyd etmişdik ki, konstitusiya nəzarəti də bu istiqamətlər arasında mühüm yer tutur və o, Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həyata keçirilir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi (bundan sonra "Konstitusiya Məhkəməsi") Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası ilə onun səlahiyyətlərinə aid edilmiş məsələlərə dair ali konstitusiya ədalət mühakiməsi orqanıdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin əsas məqsədləri Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının aliliyini təmin etmək, hər kəsin əsas hüquq və azadlıqlarını müdafiə etməkdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyətinin hüquqi əsaslarını Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr, 23 dekabr 2003-cü il tarixdə qəbul edilmiş Konstitusiya Məhkəməsi haqqında Qanun, Azərbaycan Respublikasının digər qanunları və Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsi təşkil edir.

"Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanuna əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətlərinə aşağıdakılar aiddir:

1. Müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların apanılması AR Milli Məclisinə seçkilərin keçirilməsini mümkün etmədikdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin çağırışınm səlahiyyət müddəti hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılır. Bu barədə qərar seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən dövlət orqanının müraciətinə əsasən Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilir (ARK, m. 84,1 hissə);

2. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlarının seçkilərinin nəticələrinin düzgünlüyünü qanunla müəyyən olunmuş qaydada yoxlamaq və təsdiq etmək (ARK, m. 86);

3. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilərdən sonra martın 10-dək onun 83 deputatının səlahiyyətləri təsdiq edilməzsə, Milli Məclisin ilk iclasının keçirilmə vaxtını müəyyən etmək (ARK, m. 88,1 hissə);

4. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin impiçment qaydasında vəzifədən kənarlaşdırılması Konstitusiya Məhkəməsinin təqdimatına əsasən həyata keçirilir (ARK, m. 95,1 h., bənd 12);

5. Müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların apanılması Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin keçirilməsini mümkün etmədikdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyət müddəti hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılır. Bu barədə qərar seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən dövlət orqanının müraciətinə əsasən Azərbaycan Respublikasının

Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilir (ARK, m. 101, V hissə);

6. Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları haqqında məlumatı səsvermə günündən sonra 14 gün ərzində rəsmən elan etmək (ARK, m. 102);

7. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilmiş şəxsin Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları haqqında məlumatın elan olunduğu gündən başlayaraq 3 gün ərzində Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin iştirakı ilə and içməsi (ARK, m. 103,1 hissə);

8. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti istefa verdikdə onun təqdim etdiyi istefa ərizəsini qəbul etmək, istefa ərizəsinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin özünün verdiyinə əmin olduğu təqdirdə onun istefasının qəbul olunması haqqında qərar qəbul etmək. Həmin andan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti istefa verdiyinə görə vəzifədən getmiş sayılır (ARK, m. 104, II hissə);

9. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdiyi barədə məlumat verildikdə bu faktın aydınlaşdırılması üçün Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müraciətini qəbul etmək. Konstitusiya Məhkəməsi bu barədə qərarı hakimlərin 6 səs çoxluğu ilə qəbul edir. Əgər o bu faktı təsdiq etməzsə, məsələ bununla bitmiş sayılır (ARK, m. 104, III hissə);

10. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsü Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ağır cinayət törədikdə Konstitusiya Məhkəməsinin təşəbbüsü ilə Ali Məhkəmənin 30 gün müddətində verilən rəyi əsasında Milli Məclis qarşısında irəli sürülə bilər.

Milli Məclisin deputatların 95 səs çoxluğu ilə qəbul olunmuş qərarı əsasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifədən kənarlaşdırıla bilər. Bu qərarı Konstitusiya Məhkəməsinin sədri imzalayır, əgər Konstitusiya Məhkəməsi həmin qərarın imzalanmama bir həftə ərzində tərəfdar çıxmazsa, qərar qüvvəyə minmir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması haqqında qərar Konstitusiya Məhkəməsinin Milli Məclisə müraciət etdiyi gündən başlayaraq 2 ay ərzində qəbul olunmalıdır. Bu müddətdə göstərilən qərar qəbul edilməsə, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə qarşı irəli sürülmüş ittiham rədd edilmiş sayılır (ARK, m. 107);

11. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Milli Məclisinin, Nazirlər Kabinetinin, Ali Məhkəməsinin, Prokurorluğunun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sorğusu əsasında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsində göstərilmiş məsələləri həll edir;

12. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin, Milli Məclisinin, Nazirlər Kabinetinin, Ali Məhkəməsinin, Prokurorluğunun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sorğusu əsasında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını və qanunlarını şərh edir (ARK, m. 130, IV hissə);

13. Hər kəs onun hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada AR Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsi məqsədi ilə şikayət verdikdə Konstitusiya Məhkəməsi baxılan işlər üzrə konstitusiya məhkəmə icraatı həyata keçirir (ARK, m. 130, V hissə);

14. Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmələr insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi ilə bağlı AR Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi haqqında AR Konstitusiya

Məhkəməsinə müraciət etdikdə Konstitusiya məhkəməsi baxılan işlər üzrə konstitusiya məhkəmə icraatı həyata keçirir (ARK, m. 130, VI hissə);

15. Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili insan hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının, normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada AR Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu verə bilər (ARK, m. 130, VII hissə).

16. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişiklikləri Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi və ya Azərbaycan Respublikasının Prezidenti təklif etdikdə, təklif olunan dəyişikliklərə dair əvvəlcədən Konstitusiya Məhkəməsinin rəyi almır (ARK, m. 153);

17. Konstitusiya Məhkəməsi referendumla qəbul olunmuş Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklərə dair qərar qəbul edə bilməz (ARK, m. 154).

Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyəti Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının aliliyi, müstəqillik, kollegiallıq və açıqlıq prinsipləri əsasında qurulur.

Konstitusiya Məhkəməsi müstəqil dövlət orqanıdır və təşkilati, maliyyə, habelə hər hansı başqa cəhətdən qanunvericilik, icra və digər məhkəmə hakimiyyəti orqanlarından, yerli özünüidarə orqanlarından, habelə hüquqi və fiziki şəxslərdən asılı deyildir.

Hər hansı bir şəxs tərəfindən, hər hansı bir səbəbdən bilavasitə, yaxud dolayı yolla konstitusiya icraatına məhdudiyyət qoyulması, təsir, hədə və müdaxilə edilməsi, habelə məhkəməyə hörmətsizlik göstərilməsi yolverilməzdir və bu, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq surətdə məsuliyyətə səbəb olur.

Konstitusiya Məhkəməsi 9 hakimdən ibarətdir. Konstitusiya Məhkəməsi işlərə palataların və Plenumun iclaslarında baxır. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun (bundan sonra Plenum) tərkibinə Konstitusiya Məhkəməsinin bütün hakimləri daxildir.

Plenumun iclasları bir qayda olaraq Konstitusiya Məhkəməsinin sədri tərəfindən çağırılır, "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanun və Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsi ilə müəyyən edilmiş qaydada keçirilir.

Plenumun iclaslarına Konstitusiya Məhkəməsinin sədri və ya onu əvəz edən şəxs sədrlik edir. Qanunla başqa hallar müəyyən edilməyibsə, Plenumun iclası azı 6 hakim iştirak etdikdə səlahiyyətlidir.

Konstitusiya Məhkəməsi palatalarının iclaslarında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin **III-VII** hissələrində nəzərdə tutulmuş məsələlərə dair sorğuların, müraciətlərin və ya şikayətlərin icraata qəbul edilib-edilməməsi məsələsi həll olunur.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun iclaslarında Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin **III-VII** hissələrində nəzərdə tutulmuş məsələlərə dair Konstitusiya Məhkəməsinin icraatma qəbul edilmiş sorğulara, müraciətlərə və şikayətlərə mahiyyəti üzrə baxılır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 84-cü maddəsinin I hissəsində, 86-cı maddəsində, 88-ci maddəsinin I hissəsində, 101-ci maddəsinin V hissəsində, 102-ci maddəsində, 104-cü maddəsinin II və III hissələrində, 107-ci və 153-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş məsələlərə birbaşa Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun iclaslarında baxılır.

Palataların tərkibləri Konstitusiya Məhkəməsinin sədri tərəfindən müəyyən edilir. Palataların təşkili, iclaslarının çağırılması və keçirilməsi qaydaları Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsi ilə müəyyən edilir. Palataların iclasları azı 3 hakim iştirak etdikdə səlahiyyətlidir. Konstitusiya Məhkəməsinin sədri və onun müavini eyni palatanın tərkibinə

daxil ola bilməzlər. Palataların iclaslarında Konstitusiya Məhkəmə-sinin hakimləri növbə ilə sədrlik edirlər. Bu sədrliyin ardıcılığı palataların iclaslarında müəyyən edilir.

Konstitusiya Məhkəməsinin iclaslarında həll edilən məsələlər istisna olmaqla, Konstitusiya Məhkəməsinin daxili fəaliyyətinə dair və digər məsələlərin baxılıb həll edilməsi üçün Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin yığıncaqları keçirilir. Hakimlərin yığıncağı Konstitusiya Məhkəməsinin sədri tərəfindən çağırılır. Hakimlərin yığıncağı hər hansı bir hakimin tələbi ilə də çağırıla bilər. Hakimlərin yığıncağı Konstitusiya Məhkəməsinin azı 6 hakimi iştirak etdikdə səlahiyyətlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakimlərinin yığıncağı aşağıdakı məsələləri həll edir:

1) Konstitusiya Məhkəməsinin işinin təşkili üçün Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsini qəbul edir;

2) Konstitusiya Məhkəməsinin rəsmi embleminin, möhürünün, hakimlərin xüsusi geyimlərinin, döş nişanının təsvirini və vəsiqəsinin nümunəsini təsdiq edir;

3) Konstitusiya Məhkəməsinin saxlanması üçün Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin layihəsinə dair təkliflər verir;

4) "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunun 23-cü maddəsində nəzərdə tutulan hallarda Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi haqqında məsələnin həlli üçün təklif verir;

5) digər təşkilati məsələləri həll edir.

Hakimlərin yığıncağı yuxarıda göstərilmiş məsələlər üzrə hakimlərin səs çoxluğu ilə müvafiq qərarlar qəbul edir.

Konstitusiya Məhkəməsi Bakı şəhərində yerləşir. Konstitusiya Məhkəməsinin iclasları Konstitusiya Məhkəməsinin binasında keçirilir. Hər hansı səbəbdən Konstitusiya Məhkəməsinin iclaslarını Konstitusiya Məhkəməsinin binasında keçirmək mümkün olmadıqda Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin sərəncamı ilə Konstitusiya Məhkəməsinin iclasları başqa yerdə keçirilə bilər.

Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin statusu

Yaşı 30-dan aşağı olmayan, seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, ali hüquq təhsilli və hüquqşünas ixtisası üzrə beş ildən artıq işləyən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi ola bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri heç bir başqa seçkili və təyinatlı vəzifə tuta bilməzlər, elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətindən başqa heç bir sahibkarlıq, koinin ersiya və digər ödənişli fəaliyyətlə məşğul ola bilməz, siyasi fəaliyyətlə məşğul ola bilməz və siyasi partiyalara üzv ola bilməzlər, əmək haqqından, habelə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyətinə görə aldığı vəsaitdən başqa məvacib ala bilməzlər.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatı ilə Milli Məclis tərəfindən 15 il müddətinə təyin edirlər. Səlahiyyət müddəti qurtardıqdan sonra hakim Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi vəzifəsinə təkrarən təyin edilə bilməz.

Konstitusiya Məhkəməsinin azı 7 (yeddi) hakimi təyin olunduqda Konstitusiya Məhkəməsi öz səlahiyyətlərinin icrasına başlaya bilər. Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi and içdiyi gündən öz səlahiyyətlərinin icrasına başlamış sayılır.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri müstəqildirlər, yalnız Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına tabedirlər. Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin müstəqilliyi onların səlahiyyət müddətində dəyişilməzliyi və toxunulmazlığı ilə, vəzifəyə təyin edilməsinin, məsuliyyətə cəlb edilməsinin, səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verilməsinin və vəzifədən kənarlaşdırılmasının xüsusi qaydası ilə, Konstitusiya Məhkəməsinə hörmətsizlik göstərilməsinin və ya onun fəaliyyətinə müdaxilə edilməsinin yolverməzliyi ilə təmin olunur və onlara hakimlərin yüksək statusuna uyğun maddi və sosial təminatlar verilir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 128-ci maddəsinin I-III hissələrinə görə Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri toxunulmazdırlar.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməz, tutula və ya həbs edilə bilməz, onun barəsində məhkəmə qaydasında inzibati tənbeh tədbirləri tətbiq edilə bilməz, axtarışa və gətirilməyə məruz qala bilməz, şəxsi müayinə edilə bilməz.

Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin cinayət başında yaxalanması halları istisna olunmaqla, cinayət və inzibati xəta törətməkdə şübhə edilən şəxs qismində tutulmuş Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi şəxsiyyəti müəyyənləşdirildikdən sonra dərhal azad edilməli və bu barədə Konstitusiya Məhkəməsinə, habelə Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna yazılı məlumat verilməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakimlərinin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsünü hakimler cinayət törətdikdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Ali Məhkəmənin rəyi əsasında Milli Məclis qarşısında irəli sürə bilər. Müvafiq rəyi Ali Məhkəmə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sorğusundan sonra 30 gün müddətində təqdim etməlidir. Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin işdən kənarlaşdırılması haqqında qərar Milli Məclisdə 83 səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Vəzifədən kənarlaşdırılmış Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin səlahiyyətləri onun barəsində məhkəmənin hökmü qanuni qüvvəyə minənədək və ya cinayət təqibi orqanı tərəfindən məhkəməyədək icraatın gedişində yekun qərar qəbul edilənədək dayandırılır. Vəzifədən kənarlaşdırılmış Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi Konstitusiya Məhkəməsinin hakiminə müəyyən edilmiş əmək haqqını alır. Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi vəzifədən kənarlaşdırıldıqdan sonra Konstitusiya Məhkəməsinin razılığı olduqda, Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun qərarına əsasən

Azərbaycan Respublikasının cinayət-prosessual qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuş qaydada cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna və həbs edilə bilər.

Vəzifədən kənarlaşdırılmış Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi barəsində bəraət hökmü çıxarıldıqda və ya məhkəməyədək icraatın gedişində cinayət təqibinə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş bəraətverici əsaslarla xitam verildikdə onun səlahiyyətləri bərpa olunur.

Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin toxunulmazlığı onun evinin, mənzilinin, xidməti otağının, əşyalarının, şəxsi və xidməti nəqliyyat vasitələrinin, istifadə etdiyi rabitə vasitələrinin, ona məxsus sənədlərin, poçt-teleqraf yazışmalarının toxunulmazlığını da əhatə edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi Konstitusiya Məhkəməsindəki fəaliyyətinə, səsverməyə, söylədiyi fikrə görə hüquqi məsuliyyətə cəlb oluna bilməz, ondan bu hallarla əlaqədar izahat, ifadə tələb edilə bilməz.

"Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunun 17-ci maddəsinə əsasən Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin aşağıdakı *hüquqları* vardır:

- 1) Konstitusiya Məhkəməsinin iclaslarında iştirak etmək, iclasın aparılmasına dair fikirlərini bildirmək;
- 2) Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətlərinə aid məsələlərin həllində iştirak etmək;
- 3) Konstitusiya Məhkəməsində məsələlərə baxılarkən məruzəçi-hakimə, işdə iştirak edən tərəflərə, maraqlı subyektlərə, şahidlərə və ekspertlərə suallar vermək;
- 4) qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarından, yerli özünüidarə orqanlarından, həmçinin hüquqi və fiziki şəxslərdən Konstitusiya Məhkəməsində baxılmağa hazırlanan məsələ ilə əlaqədar hər hansı sənədi və başqa məlumatı tələb etmək, habelə vəzifəli şəxslərin bu məsələyə dair izahatlarını dinləmək;
- 5) Konstitusiya Məhkəməsinin iclasında təqdim edilmiş vəsatətlər və materiallarla tanış olmaq;
- 6) hakimlərin müşavirə otağında Konstitusiya Məhkəməsinin qəbul ediləcək qərarına dair fikir söyləmək, qərarın lehinə və ya əleyhinə səs vermək;

7) Konstitusiya Məhkəməsi qərarının təsviri-əsaslandırıcı və ya nəticə hissəsi ilə razı olmadıqda xüsusi rəyində qalmaq;

8) Konstitusiya Məhkəməsinin iclasının Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş müddətlərdə keçirilməsini tələb etmək;

9) "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunda nəzərdə tutulmuş digər hüquqları həyata keçirmək.

"Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunun 18-ci maddəsinə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin hakimlərinin *vəzifələri* aşağıdakılardır:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını və "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunu rəhbər tutmaq;

2. Konstitusiya Məhkəməsində məsələlərə baxılarkən işlərə hüquq və ədalət əsasında qərəzsiz yanaşmaq;

3. Konstitusiya Məhkəməsinin iclaslarını üzrsüz səbəbdən buraxmamaq;

4. Konstitusiya Məhkəməsində baxılan məsələlər üzrə səsvermədə iştirak etmək;

5. Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin yüksək adma xələl gətirə biləcək hərəkətlərə və çıxışlara yol verməmək;

6. "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunun 11.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş Konstitusiya Məhkəməsinin hakimlərinə aid tələbləri pozmamaq;

7. Konstitusiya Məhkəməsində baxılan məsələ haqqında qərar qəbul edilənədək məsələnin mahiyyətinə dair fikir söyləməmək.

Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətlərinə aid bütün məsələlərin həllində Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin hüquqları bərabərdir. Konstitusiya Məhkəməsinin sədri və sədr müavini Konstitusiya Məhkəməsinin hakiminə mənsub olan bütün hüquqlara malikdirlər və bütün vəzifələri daşıyırlar.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri və sədr müavini Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin tərkibindən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndinə uyğun olaraq təyin edilirlər (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətinə aiddir). Konstitusiya Məhkəməsinin sədri və sədr müavini yalnız öz xahişinə görə vəzifədən azad edilirlər. Bu halda onlar Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi vəzifəsində qalırlar.

Konstitusiya Məhkəməsinin sədri aşağıda göstərilən səlahiyyətləri həyata keçirir:

1) qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanları ilə, yerli özünü-idarə orqanları ilə, xarici dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlarla, habelə hüquqi və fiziki şəxslərlə münasibətlərdə Konstitusiya Məhkəməsini təmsil edir;

2) Konstitusiya Məhkəməsinin işini təşkil edir;

3) Konstitusiya Məhkəməsinin səlahiyyətlərinə aid məsələləri baxılmaq üçün Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun iclaslarına çıxarır;

4) Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun iclaslarını çağırır və iclaslarma sədrlik edir;

5) Konstitusiya Məhkəməsinin sədr müavininin həll etdiyi məsələlərin dairəsini müəyyənləşdirir;

6) palataların tərkiblərini müəyyən edir;

7) işlərin həcmi və sayını nəzərə almaqla hakimlər arasında bir və ya bir neçə məruzəçi-hakimi təyin edir;

8) Konstitusiya Məhkəməsinin saxlanması və fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün dövlət büdcəsindən ayrılmış vəsaitə dair sərəncam verir;

9) Konstitusiya Məhkəməsinin aparatına rəhbərlik edir;

10) Konstitusiya Məhkəməsi aparatının işçilərini vəzifəyə təyin edir və vəzifədən azad edir, mükafatlandırır və onların intizam qaydasında cəzalandırılması məsələsini həll edir;

11) Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə ona aid edilmiş digər səlahiyyətləri həyata keçirir.

Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin müavini Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin müəyyənləşdirdiyi məsələləri həll edir, Konstitusiya Məhkəməsinin sədri olmadıqda, yaxud öz vəzifələrini həyata keçirə bilmədikdə onu əvəz edir.

Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin səlahiyyətlərinə aşağıdakı hallarda vaxtından əvvəl xitam verilir:

- 1) vəfat etdikdə;
- 2) vəzifədən könüllü çıxmaq barədə yazılı ərizə verdikdə;
- 3) Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığından çıxdıqda, başqa dövlətin vətəndaşlığını qəbul etdikdə və ya başqa dövlət qarşısında öhdəlik götürdükdə;
- 4) barəsində cinayət işinə bəraətverici əsaslar olmadan xitam verildikdə, habelə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş ittiham hökmü və ya tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqinə dair məhkəmə qərarı olduqda;
- 5) fəaliyyət qabiliyyətsizliyi və ya məhdud fəaliyyət qabiliyyəti məhkəmənin qərarı ilə təsdiq edildikdə;
- 6) məhkəmənin qərarı ilə ölmüş və ya xəbərsiz itkin düşmüş hesab edildikdə;
- 7) "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunun 11-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş Konstitusiya Məhkəməsinin hakimlərinə aid tələblərin pozulması aşkar edildikdə;
- 8) üzrsüz səbəbdən dalbadal üç dəfə və ya il ərzində üzrsüz səbəbdən on dəfə Konstitusiya Məhkəməsinin iclaslarında iştirak etmədikdə;
- 9) Konstitusiya Məhkəməsində baxılan məsələyə dair səsvermədə iştirak etməkdən imtina etdikdə;
- 10) altı aydan az olmayan müddətdə xəstəliyi ilə əlaqədar vəzifəsini yerinə yetirmədikdə və bu barədə xüsusi həkim komissiyasının xəstəliyi təsdiq edən rəyi olduqda.

Yuxarıda göstərilən 1-6-cı bəndlərdə ("Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanun, m. 23.1.1-23.1.6) nəzərdə tutulmuş hallarda Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi haqqında məsələ birbaşa Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndinə uyğun həll edilir, 7-10-cu bəndlərdə ("Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanun, m. 23.1.7-23.1.10) nəzərdə tutulmuş hallarda isə Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin səlahiyyətlərinə vaxtından əvvəl xitam verilməsi haqqında məsələnin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndinə uyğun həll edilməsi üçün Konstitusiya Məhkəməsi təklif verir.

Konstitusiya Məhkəməsində icraat "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunun 25-30-cu maddələrində əksini tapmış prinsiplər əsasında həyata keçirilir.

Konstitusiya Məhkəməsində həyata keçirilən icraatın prinsipləri aşağıdakılardır:

- 1) qərəzsizlik və ədalət;
- 2) hər kəsin qanun və Konstitusiya Məhkəməsi qarşısında bərabərliyi;
- 3) açıqlıq;
- 4) tərəflərin hüquq bərabərliyi və çəkişmə;
- 5) icraatın aparıldığı dil;
- 6) kollegiallıq.

İndi də yuxarıda sadaladığımız Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyətinin əsas prinsiplərinin mahiyyətinin nədən ibarət olduğunu bir qədər açıqlayaq.

- 1) *Qərəzsizlik və ədalət*

Konstitusiya Məhkəməsində həyata keçirilən icraat zamanı hakimlər işlərə müstəqil, qərəzsiz və ədalətlə baxırlar.

2) Hər kəsin qanun və Konstitusiya Məhkəməsi qarşısında bərabərliyi

Konstitusiya ədalət mühakiməsi hər kəsin qanun və Konstitusiya Məhkəməsi qarşısında bərabərliyi əsasında həyata keçirilir.

3) Açıqlıq

Konstitusiya Məhkəməsində işlərin icraatı açıq aparılır. İşə qapalı iclasda baxılmasma yalnız o halda icazə verilir ki, Konstitusiya Məhkəməsi açıq icraatın dövlət, peşə və koinin ersiya sirinin açılmasma səbəb ola çağını güman edir, vətəndaşların şəxsi və ya ailə həyatının məxfiliyini qo rumaq zərurətini müəyyən edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin icraatı, bir qayda olaraq, şifahi aparılır. Tərəflərin və ya maraqlı subyektlərin razılığı olduqda Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsi ilə müəyyən edilən qaydada işə yazılı prosedurla baxa bilər.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun iclası haqqında məlumat iclası sa azı beş gün qalmış rəsmi dövlət qəzetində dərc edilir. Təxirəsalının az hallarda bu qaydaya riayət etmək mümkün olmadıqda Konstitusiya Məhkəməsi iclasının keçirilməsi vaxtı haqqında məlumat televiziya və radio ilə elan edilir.

4) Tərəflərin hüquq bərabərliyi və çəkişmə

Konstitusiya məhkəmə icraatı tərəflərin hüquq bərabərliyi və çəkişməsi prinsipləri əsasında həyata keçirilir. Konstitusiya Məhkəməsi konstitusiya məhkəmə icraatında tərəflərin sübutları və dəlilləri ilə bağlı deyildir və baxılan məsələlərin tam araşdırılmasma nail olmalıdır.

5) İcraatın aparıldığı dili

Konstitusiya Məhkəməsində həyata keçirilən icraat Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində aparılır. Konstitusiya Məhkəməsində baxılan işin iştirakçısı olan və icraatın aparıldığı dili bilməyən şəxslərə işin bütün materiallarının onların bildiyi dilə tərcüməsi və Konstitusiya Məhkəməsinin iclaslarında ana dilində çıxış etməsi təmin olunur.

6) Kollegiallıq

Konstitusiya Məhkəməsində işlərə kollegial qaydada baxılır.

Beləliklə, suala nəticə olaraq bildiririk ki, normativ-hüquqi aktların Konstitusiyaya və digər özündən üstün qüvvəyə malik aktlara uyğunluğunun müəyyənləşdirilməsi, konstitusiyam və qanunların şərh edilməsi, habelə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş digər səlahiyyətlərə malik olan Konstitusiya Məhkəməsi qeyd olunan prinsiplər əsasında icraatı həyata keçirilər və bu prinsiplər bir-birilə çox sıx qırılmaz əlaqədədirlər.

Sual 3. Konstitusiya Məhkəməsində həyata keçirilən icraatın üsulları və növləri

Konstitusiya məhkəmə icraatı yalnız bir maddi hüquq sahəsinin -konstitusiya hüquq normalarının tətbiqini nəzərdə tutan prosessual hüquq sahəsidir.

Konstitusiya Məhkəməsində icraatın başlanması üçün səbəblər aşağıdakılardır:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 104-cü maddəsinin III hissəsində və 130-cu maddəsinin III-VII hissələrində nəzərdə tutulmuş məsələlərə dair "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunun 32-3 5-ci maddələrinin tələblərinə cavab verən sorğu, müraciət və şikayətlər;

2. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 84-cü maddəsinin I hissəsində, 86-cı maddəsində, 88-ci maddəsinin I hissəsində, 101-ci maddəsinin V hissəsində, 102-ci maddəsində, 104-cü maddəsinin II hissəsində, 107-ci maddəsində və 153-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar.

Konstitusiya Məhkəməsində icraatın başlanması üçün əsas səbəblər -sorğu, müraciət və şikayətlərin olmasıdır.

Sorğu. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Milli Məclisi, Nazirlər Kabineti, Ali Məhkəməsi, Prokurorluğu, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III və IV hissələrində, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (Ombudsman) isə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VII hissəsində nəzərdə tutulmuş məsələlərlə əlaqədar Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu verə bilər.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin qərarlarının qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu məsələsinə dair (ARK, m. 130, III hissə, 4-cü bənd) Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (Ombudsman) sorğularına Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən baxılmasında aşağıdakı hallarda yol verilir:

- tətbiq edilməli olan normativ hüquqi akt məhkəmə tərəfindən tətbiq edilmədikdə;

- tətbiq edilməli olmayan normativ hüquqi akt məhkəmə tərəfindən tətbiq edildikdə;

- normativ hüquqi akt məhkəmə tərəfindən düzgün şərh edilmədikdə.

"Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında" AR Qanununun 32.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş sorğu müvafiq məhkəmə aktının qüvvəyə mindiyi altı ay müddətində verilə bilər.

Sorğu Konstitusiyaya Məhkəməsinə yazılı şəkildə verilir. Sorğu səlahiyyətli şəxs tərəfindən, kollegial orqan qərarı əsasında verildikdə isə onun rəhbəri tərəfindən imzalanır.

Müraciət. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 104-cü maddəsinin III hissəsində, məhkəmələr isə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsində nəzərdə tutulmuş məsələlərlə əlaqədar Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət edə bilərlər.

Müraciət Konstitusiyaya Məhkəməsinə yazılı şəkildə göndərilir. Müraciət səlahiyyətli şəxs tərəfindən, kollegial orqan qərarı əsasında verildikdə isə onun rəhbəri tərəfindən imzalanır.

"Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında" 24 dekabr 2002-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun 6-cı maddəsində məhkəmələrin Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət etmək hüququ aşağıdakı kimi göstərilmişdir: *"Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş qaydada məhkəmələr insan hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsi məsələləri ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət edə bilərlər"*.

Şikayətlər. Hər kəs onun hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində göstərilən məsələlərin həll edilməsi üçün Konstitusiyaya Məhkəməsinə pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsi məqsədilə şikayət verə bilər.

Şəxsin insan hüquqlarını və azadlıqlarını pozan qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının qərarlarından, bələdiyyə aktlarından Konstitusiyaya Məhkəməsinə şikayət vermək hüququ həm də "Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun 5-ci maddəsində öz əksini tapmışdır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinə verilmiş sorğu, müraciət və ya şikayət icraata qəbul ediləndə geri götürüldükdə həmin sorğu, müraciət və ya şikayətə baxılmır.

Konstitusiyaya Məhkəməsinə icraat aşağıdakı üsullarla həyata keçirilir:

- 1) konstitusiyaya məhkəmə icraatı;
- 2) xüsusi konstitusiyaya icraatı.

Konstitusiyaya məhkəmə icraatı

Konstitusiyaya Məhkəməsinə baxılan konstitusiyaya işləri üzrə konstitusiyaya məhkəmə icraatı aşağıdakı növlərdə həyata keçirilir:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində, V və VII hissələrində nəzərdə tutulmuş məsələlərin həlli üçün verilmiş sorğular və ya şikayətlər ilə əlaqədar işlərin icraatı.

Bu icraata aiddir:

a) Azərbaycan Respublikası qanunlarının , Prezidentin fərman və sərəncamlarının , Milli Məclisin qərarlarının , Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarının , mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu;

b) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarının , Nazirlər Kabinetinin qərarlarının , mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğunluğu;

c) Nazirlər Kabinetinin qərarlarının , mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının normativ hüquqi aktlarının Prezidentin fərmanlarına uyğunluğu;

ç) Ali Məhkəmənin qərarlarının qanunda nəzərdə tutulmuş hallarda Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu;

d) Bələdiyyə aktlarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına, Prezidentin fərmanlarına, Nazirlər Kabinetinin qərarlarına (Naxçıvan Muxtar Respublikasında, həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına və Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına) uyğunluğu;

e) Azərbaycan Respublikasının qüvvəyə minməmiş dövlətlərarası müqavilələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu; Azərbaycan Respublikasının hökumətlərarası müqavilələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğu;

ə) Naxçıvan Muxtar Respublikası Konstitusiyasının , qanunlarının , Ali Məclisinin və Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğunluğu; Naxçıvan Muxtar Respublikası qanunlarının, Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası qanunlarına uyğunluğu; Naxçıvan Muxtar Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarının Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanlarına və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarlarına uyğunluğu;

f) hər kəs onun hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla və müəyyən edilmiş qaydada Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün şikayət verdikdə;

g) Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili insan hüquq və azadlıqlarını pozan qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanlarının normativ aktlarından, bələdiyyə və məhkəmə aktlarından qanunla müəyyən edilmiş qaydada Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən həll edilməsi üçün sorğu verdikdə.

2. Qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri arasında səlahiyyətlər bölgüsü ilə bağlı mübahisələrlə əlaqədar sorğular üzrə işlərin icraatı.

Konstitusiya məhkəmə icraatının tərəfləri sorğuverənlər və cavabverənlərdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III və VII hissələrində göstərilən subyektlər konstitusiya məhkəmə icraatında sorğuverənlər ola bilərlər. Onlara aiddir: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Milli Məclis, Nazirlər Kabineti, Ali Məhkəmə, Respublika Prokurorluğu, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi və Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin V hissəsində göstərilən şəxslər konstitusiya məhkəmə icraatında tərəf kimi "ərizəçilər" adlandırılır.

Konstitusiya məhkəmə icraatında aşağıdakılar cavabverən ola bilərlər:

1) mübahisə olunan normativ hüquqi, məhkəmə və ya bələdiyyə aktını qəbul etmiş müvafiq dövlət və ya yerli özünüidarəetmə orqanı;

2) mübahisə olunan Azərbaycan Respublikasının qüvvəyə minməmiş dövlətlərarası müqaviləsini və ya Azərbaycan Respublikasının hökumətlərarası müqaviləsini imzalamış vəzifəli şəxs;

3) qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri arasında səlahiyyətlər bölgüsü ilə bağlı güman edilən pozuntuya yol vermiş müvafiq dövlət orqanı.

Konstitusiya məhkəmə icraatında sorğuverənləri (ərizəçiləri) və cavabverənləri onların nümayəndələri təmsil edə bilərlər.

Xüsusi konstitusiya icraatı

Konstitusiya Məhkəməsində baxılan konstitusiya işləri üzrə xüsusi konstitusiya icraatının aşağıdakı növləri həyata keçirilir:

1) Müharibə şəraitində AR Milli Məclisinin çağırışının səlahiyyət müddətinin uzadılması ilə əlaqədar işlərin icraatı;

2) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatları seçkilərinin nəticələrinin yoxlanılması və təsdiqi ilə əlaqədar işlərin icraatı;

3) yeni seçilmiş Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclasının keçirilməsi vaxtının təyin edilməsi ilə əlaqədar işlərin icraatı;

4) müharibə şəraitində AR Prezidentinin səlahiyyət müddətinin uzadılması ilə əlaqədar işlərin icraatı;

5) Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin nəticələrinin rəsmi elan edilməsi ilə əlaqədar işlərin icraatı;

6) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin istefa ərizəsinə baxılması ilə əlaqədar işlərin icraatı;

7) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdiyi barədə məlumatı aydınlaşdırmaq üçün Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müraciəti ilə əlaqədar işlərin icraatı;

8) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması məsələsi ilə əlaqədar işlərin icraatı;

9) Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi üçün verilən sorğular və müraciətlər ilə əlaqədar işlərin icraatı;

10) müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların aparılması Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin keçirilməsini mümkün etmədikdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyət müddətinin hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılması barədə seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən dövlət orqanının müraciəti ilə əlaqədar işlərin icraatı;

11) müharibə şəraitində hərbi əməliyyatların aparılması Milli Məclisə seçkilərin keçirilməsini mümkün etmədikdə Milli Məclisin çağırışının səlahiyyət müddəti hərbi əməliyyatların sonunadək uzadılması barədə seçkilərin (referendumun) keçirilməsini təmin edən dövlət orqanının müraciəti ilə əlaqədar işlərin icraatı;

12) Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklər edilməsi haqqında təkliflərinə dair Konstitusiya Məhkəməsinin rəyinin çıxarılması ilə əlaqədar işlərin icraatı.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 84-cü maddəsinin I hissəsində, 86-cı maddəsində, 88-ci maddəsinin I hissəsində, 101-ci maddəsinin V hissəsində, 102-ci maddəsində, 104-cü maddəsinin II və III hissələrində, 107-ci maddəsində, 130-cu maddəsinin IV və VI hissələrində və 153-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarla əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu və ya müraciət vermiş orqanlar və bu cür sorğu və ya müraciətlər əsasında mənafeələrinə toxunulan orqanlar və şəxslər xüsusi konstitusiya icraatının maraqlı subyektləridir. Xüsusi konstitusiya icraatında maraqlı subyektləri onların nümayəndələri təmsil edə bilərlər.

Tərəflərin və maraqlı subyektlərin aşağıdakı hüquqları vardır:

- 1) Konstitusiya Məhkəməsinin iclaslarında iştirak və çıxış etmək;
- 2) sübutları və digər materialları təqdim etmək;
- 3) işə baxılmasma dair vəsatət və təkliflər vermək;
- 4) onlara verilən suallara cavab vermək;
- 5) hakimlərə etirazlar vermək;
- 6) şahid və ekspertlərin dəvət olunmasını xahiş etmək;
- 7) Konstitusiya Məhkəməsi iclasının protokolu ilə tanış olmaq və ona dair öz qeydlərini bildirmək;
- 8) yekun çıxışı etmək.

Göstərilənlərdən başqa tərəflərin, həmçinin aşağıdakı hüquqları vardır:

- 1) Konstitusiya işinin materialları ilə tanış olmaq, onlardan çıxarışlar etmək, onların surətini çıxarmaq;
- 2) sübutların tədqiqində iştirak etmək;
- 3) bir-birinə, şahidlərə və ekspertlərə suallar vermək;
- 4) başqa tərəfin vəsatətlərinə, sübutlarına və çıxışlarında söylədikləri fikirlərə etiraz etmək.

Tərəflər və maraqlı subyektlər Konstitusiya Məhkəməsinə hörmət etməli, konstitusiya icraatının tələblərinə riayət etməlidirlər. Tərəflər və maraqlı subyektlər Konstitusiya Məhkəməsinə çağırıldıqları vaxtda gəlməli, Konstitusiya Məhkəməsinin Daxili Nizamnaməsi ilə müəyyən edilmiş qaydaya hörmətlə yanaşmalı, Konstitusiya Məhkəməsinin iclasma sədrlik edəninin göstərişlərini dərhal yerinə yetirməlidirlər.

Konstitusiya Məhkəməsinin aktları. Konstitusiya Məhkəməsi palatalarının iclaslarında qəraradlar, plenumunun iclaslarında isə qərar və qəraradlar qəbul edilir. Konstitusiya Məhkəməsinin aktları hakimlərin müşavirə otağında qəbul edilir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qərarı konstitusiya işinə mahiyyəti üzrə baxılması nəticəsində Konstitusiya Məhkəməsinin gəldiyi qənaəti əks etdirən və Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun iclaslarında qəbul edilən yazılı sənəddir. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qərarı, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunla başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, beş hakimin səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən qəbul edilmiş qərarlar Azərbaycan Respublikası adından çıxarılır və bu qərarlar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz. Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən qəbul edilən qərarları plenumun iclasma sədrlik edən imzalayır və bir qayda olaraq 15 gün müddətində Konstitusiya Məhkəməsinin iclasında elan edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi Konstitusiya Məhkəməsi qərarının təsviri-əsaslandırıcı və ya nəticə hissəsi ilə razı olmadıqda yazılı şəkildə xüsusi rəy tərtib edə bilər. Hakimin xüsusi rəyi Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı ilə birlikdə dərc edilir.

Konstitusiya Məhkəməsinin palataları sorğunun, müraciətin və ya şikayətin baxılmaq üçün qəbul edilməsi barədə, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu isə Plenumun iclaslarında yaranan məsələlərin həlli üçün və "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Qanunla nəzərdə tutulmuş başqa hallarda qəraradlar qəbul edirlər. Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qəraradları azı beş hakimin səs çoxluğu ilə, palataların qəraradları isə hakimlərin səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

Konstitusiya işinə baxılarkən qəbul edilmiş qəraradlar Konstitusiya Məhkəməsi iclasının protokolunda əks olunur. Konstitusiya Məhkəməsi palatalarının və Plenumunun qəraradları müvafiq olaraq sədrlik edən tərəfindən imzalanır və bir qayda olaraq, beş gün müddətində Konstitusiya Məhkəməsinin iclaslarında elan edilir.

Müxtəlif növ Konstitusiya işləri üzrə Konstitusiya icraatının xüsusiyyətləri

Bir çox Konstitusiya işləri üzrə Konstitusiya icraatı müəyyən spesifik xüsusiyyətlərə malikdir. Bunların ardıcılıqla nəzərdən keçirilməsi həm elmi, həm də təcrübü cəhətdən

əhəmiyyət kəsb etdiyindən onları bu işdə əks etdirməyi zəruri sayırıq. Bu xüsusiyyətlərin hüquqi əsasları "Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında" AR Qanununun 52-61-ci maddələrində əks etdirilmişdir. Beləliklə, müxtəlif növ Konstitusiyaya işləri üzrə Konstitusiyaya icraatının xüsusiyyətlərini aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar.

1. AR Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində, V və VII hissələrində nəzərdə tutulmuş məsələlərlə əlaqədar sorğu və şikayətlərə baxılmasının xüsusiyyətləri. AR Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin III hissəsinin 1-7-ci bəndlərində, V və VII hissələrində nəzərdə tutulmuş məsələlərlə əlaqədar Konstitusiyaya Məhkəməsinə daxil olmuş sorğu və ya şikayət, bir qayda olaraq, 30 gün müddətində Konstitusiyaya Məhkəməsi palatasının iclasına çıxarılır, sorğu və ya şikayətin icraata qəbul edilməsi, yaxud icraata qəbul edilməsindən imtina olunması haqqında qərar qəbul edilir. Sorğu və ya şikayətin icraata qəbul edilməsi, yaxud icraata qəbul edilməsindən imtina olunması haqqında qərar qəbul edildiği gündən ən gec 7 (yeddi) gün keçənədək sorğuverənə (ərizəçiyə) göndərilir.

Sorğu və ya şikayətə Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunda mahiyyəti üzrə baxılması, bir qayda olaraq, onun icraata qəbul edildiyi gündən ən gec 60 gün keçənədək başlanmalıdır. Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu ağır və bərpaedilməz zərər vurulmasının qarşısının alınması məqsədilə işin mahiyyəti üzrə qərar qəbul edilənədək mübahisə olunan normativ hüquqi aktın və ya bələdiyyə aktının icrasının dayandırılmasına dair qərar qəbul edə və tərəflərə mübahisənin məhkəməyədək nizamlanmasını təklif edə bilər.

2. Qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri arasında səlahiyyətlər bölgüsü ilə bağlı mübahisələrlə əlaqədar sorğuya baxılmasının xüsusiyyətləri. Adı çəkilən mübahisələrlə əlaqədar sorğu haqqında məsələ, bir qayda olaraq, 15 (on beş) gün müddətində Konstitusiyaya Məhkəməsinin palatalarının iclasına çıxarılır, sorğunun icraata qəbul edilməsi, yaxud icraata qəbul edilməsindən imtina edilməsi haqqında qərar qəbul edilir. Sorğunun icraata qəbul edilməsi, yaxud icraata qəbul edilməsindən imtina edilməsi haqqında qərar qəbul olunduğu gün sorğu verən orqana və ya vəzifəli şəxsə göndərilir.

Sorğuya Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunda mahiyyəti üzrə baxılması, bir qayda olaraq, onun icraata qəbul edilmədiyi gündən ən gec 30 gün keçənədək başlanmalıdır.

3. Müharibə şəraitində AR Milli Məclisinin çağırışının səlahiyyət müddətinin uzadılması haqqında məsələyə baxılmasının xüsusiyyətləri. AR Konstitusiyasının 84-cü maddəsinin I hissəsinə və Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında Qanunun 53-1-ci maddəsinə əsasən, AR MSK bu barədə təkliflə Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət edir. AR KM-in Plenumu AR MSK-nm təklifini araşdıraraq, AR MM -in çağırışının səlahiyyət müddətinin hərbi əməliyyatların sondaqəd uzadılması və ya uzadılmaması barədə əsaslandırılmış qərar (Plenumun iclasında hakimlərin 6 səs çoxluğu ilə) qəbul edir.

Qərar dərhal AR MM -ə və MSK-ya göndərilir.

4. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatları seçkilərinin nəticələrinin yoxlanılması və təsdiqi haqqında məsələyə baxılmasının xüsusiyyətləri. AR Konstitusiyasının 86-cı maddəsinə görə Konstitusiyaya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatları seçkilərinin nəticələrinin düzgünlüyünü yoxlayır və təsdiq edir. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatları seçkilərinin nəticələrinin yoxlanılması və təsdiq edilməsi qaydaları Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi ilə müəyyən edilir.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə ümumi seçkilərin nəticələrinin düzgünlüyünü yoxlamaq üçün Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun iclası

Konstitusiyaya Məhkəməsinə materiallar daxil olduğu gündən ən gec 10 gün keçənədək, təkrar seçkilər halmda isə ən gec 7 gün keçənədək başlanmalıdır. Yoxlama prosesi tələb edən hallarda bu müddət Konstitusiyaya Məhkəməsinin öz qərarı ilə artırıla bilər.

Konstitusiyaya Məhkəməsi apellyasiya instantiyası məhkəmələrindən və Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsindən seçki hüquqlarının müdafiəsinə dair işlər üzrə baxılmış ərizələr haqqında məlumat tələb edir.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə seçkilərin nəticələrinin düz-günlüyünü yoxlamaq üçün keçirilən Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun iclasında Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri və üzvləri, habelə Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən dəvət edilmiş digər şəxslər iştirak edirlər. Yoxlama nəticəsində Plenum Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilərin nəticələrinin bütövlükdə təsdiq edilməsi, qismən təsdiq edilməsi və ya təsdiq edilməməsi barədə hakimlərin 5 (beş) səs çoxluğu ilə qərar qəbul edə bilər.

5. Yeni seçilniş Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclasının keçirilməsi vaxtının təyin edilməsi haqqında məsələyə baxılmasının xüsusiyyətləri. AR Konstitusiyasının 88-ci maddəsinin I hissəsinə görə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə seçkilərdən sonra martın 10-dək 83 deputatın səlahiyyətləri təsdiq edilməzsə, Konstitusiyaya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclasının keçirilməsi vaxtını təyin edir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 83-cü deputatının seçildiyini martın 10-dan sonra təsdiq edərsə, həmin iclasda yeni seçilmiş Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin ilk iclasının keçirilməsi vaxtını da müəyyən etməlidir. Bu məsələ barədə Plenumun qərarı hakimlərin azı 5 (beş) səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

6. Müharibə şəraitində AR Prezidentinin səlahiyyət müddətinin uzadılması haqqında məsələyə baxılmasının xüsusiyyətləri. AR Konstitusiyasının 101-ci maddəsinin V hissəsinə və Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında Qanunun 55-1-ci maddəsinə əsasən, AR MSK bu barədə təkliflə AR KM-yə müraciət edir. KM-in Plenumu MSK-nm təklifini araşdıraraq, AR Prezidentinin səlahiyyət müddətinin hərbi əməliyyatların sonun adək uzadılması və ya uzadılmaması barədə əsaslandırılmış qərar (Plenumun iclasında 6 səs çoxluğu ilə) qəbul edir. Qərar dərhal AR Prezidentinə və AR MSK-ya göndərilir.

7. Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin nəticələrinin rəsmən elan edilməsinə dair icraatın xüsusiyyətləri. Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları haqqında məsələyə Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunda baxılır. Bununla əlaqədar Plenum seçkilərin yekunlarına dair Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) tərəfindən təqdim edilmiş sənədləri öyrənir, apellyasiya instansiyası məhkəmələrindən və Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsindən seçki hüquqlarının müdafiəsinə dair işlər üzrə baxılmış ərizələr haqqında məlumat tələb edir.

Plenum seçkilərin yekunlarına dair MSK-nm sənədlərinin Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olduğunu müəyyən etdikdə seçkilərin nəticələrinin təsdiq edilməsi, bu tələblərdən kənar çıxma hallarında isə seçkilərin nəticələrinin etibarsız hesab edilməsi barədə qərar qəbul edir. Göstərilən qərar Plenumun iclasında iştirak edən hakimlərin 5 (beş) səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

Konstitusiyaya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin yekunları haqqında məlumatı səsvermə günündən sonra 14 (on dörd) gün ərzində rəsmən elan edir.

8. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin istefa ərizəsinə baxılmasının xüsusiyyətləri. AR Konstitusiyasının 104-cü maddəsinin II hissəsində nəzərdə

tutulmuş halda Azərbaycan Respublikası Prezidenti Konstitusiya Məhkəməsinə yazılı və imzalanmış istefa ərizəsi verdikdə Konstitusiya Məhkəməsi ona baxmaqdan imtina edə bilməz. Ali Qanunun tələbinə görə burada yalnız Konstitusiya Məhkəməsi istefa ərizəsinin şəxsən Prezidentin özünün verməsinə əmin olmalıdır. Belə təqdirdə istefa ərizəsinə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumunda mahiyyəti üzrə baxılması ərizənin daxil olduğu gündən ən gec 3 (üç) gün keçənədək başlanmalıdır. Bu zaman Plenum Azərbaycan Respublikası Prezidentinin istefası-nm qəbul olunması haqqında qərar çıxarır.

İstefa ərizəsini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin özünün verdiyinə əmin olmadığı təqdirdə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Azərbaycan Respublikası Prezidentinin istefasının qəbul olmasının aması haqqında qərar çıxarır. Hər iki halda qərar hakimlərin 5 (beş) səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

"Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" AR Qanununun 57.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş halda, yəni istefa ərizəsinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin özünün verdiyinə əminlik olan təqdirdə Plenumun qəbul etdiyi qərar Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinə, ikinci halda isə, yəni istefa ərizəsinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin özünün verdiyinə əminlik olmayan təqdirdə qəbul edilmiş qərar (xatırladılan qanunun 57.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş) dərhal Azərbaycan Respublikası Prezidentinə göndərilir.

9. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdiyi barədə məlumatı aydınlaşdırmaq üçün Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin müraciətlərinə baxılmasının xüsusiyyətləri. AR Konstitusiyasının 104-cü maddəsinin III hissəsində nəzərdə tutulmuş halda Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirdiyi barədə məlumatın aydınlaşdırılması üçün müraciəti Konstitusiya Məhkəməsinə daxil olduğu gündən ən gec 3 (üç) gün keçənədək Plenumun iclasına çıxarılır, hakimlərin azı 5 (beş) səs çoxluğu ilə müraciətin icraata qəbul edilməsi və ya qəbulundan imtina edilməsi haqqında qərardad qəbul olunur və elə həmin gün Prezidentə və Milli Məclisə göndərilir. Müraciətə Plenumda mahiyyəti üzrə baxılması onun icraata qəbul edildiyi gündən ən gec 7 gün keçənədək başlanmalıdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səhhətinə görə öz səlahiyyətlərini icra etmək qabiliyyətini tamamilə itirməsi ilə əlaqədar vəzifəsindən kənarlaşdırılması barədə Konstitusiya Məhkəməsinin qərarı Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin 6 səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Konstitusiya Məhkəməsi göstərilən faktı təsdiq etmədikdə, məsələ bununla bitmiş sayılır və bu barədə dərhal Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə və Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə yazılı məlumat göndərilir.

10. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması haqqında məsələyə baxılmasının xüsusiyyətləri. AR Konstitusiyasının 107-ci maddəsinin I hissəsinə görə, Azərbaycan Respublikası Prezidenti ağır cinayət törətdikdə Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsü ilə çıxış edə bilər. Bu məsələyə baxılmasını Konstitusiya Məhkəməsinin azı 3 (hakimi) təklif edə bilər. Həmin təklif yazılı şəkildə Konstitusiya Məhkəməsinin sədrinə verilməlidir. Təklif daxil olduğu gündən üç gün müddətində Plenumun iclası çağırılmalı və bu məsələyə baxılmalıdır. Plenum təklifi əsaslı saymadığı təqdirdə 5 (beş) hakimin səs çoxluğu ilə qərar qəbul edir. Təklif əsaslı sayıldığı təqdirdə isə Plenum Azərbaycan Respublikası Prezidentinin hərəkətlərində ağır cinayətin əlamətlərinin olub-olmaması barədə rəy almaqdan ötrü məsələni Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə göndərir. Bu barədə qərar Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin 6 səs çoxluğu ilə qəbul edilməlidir. Ali Məhkəmə məsələyə daxil olduğu gündən 30 gün müddətində baxmalı və Konstitusiya Məhkəməsinə yazılı rəy göndərməlidir. Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan

Respublikası Prezidentinin hərəkətlərində ağır cinayətin əlamətlərinin olması qənaətinə gəlmədikdə məsələ bununla bitmiş sayılır.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin rəyini nəzərə alaraq Plenum Azərbaycan Respublikası Prezidentinin hərəkətlərində ağır cinayətin əlamətlərinin olması ilə əlaqədar onun vəzifədən kənarlaşdırılması təşəbbüsü ilə çıxış etmək haqqında 7 (yeddi) hakimin səs çoxluğu ilə qərar qəbul edə bilər. Bu cür qərar qəbul edildikdən sonra dərhal Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə göndərilir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi AR Konstitusiyasının 107-ci maddəsinin II hissəsində nəzərdə tutulmuş qaydada Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması haqqında qərar qəbul etdikdə həmin qərar və onun əsasında qəbul edilmiş müraciət dərhal Konstitusiya Məhkəməsinə göndərilir. Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Milli Məclisin qərarını və müraciətini aldığı gündən 7 (yeddi) gün ərzində həmin qərar qəbul edilərkən AR Konstitusiyasının, Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunlarının tələblərinə riayət olunub-olunmamasını yoxlayır. Konstitusiya Məhkəməsi Milli Məclisin qərarına tərəfdar çıxması haqqında qərarını 7 (yeddi) hakimin səs çoxluğu ilə qəbul edir. Qəbul edilən qərarı Konstitusiya Məhkəməsinin sədri imzalayır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Milli Məclisin qərarına tərəfdar çıxması haqqında qərar qəbul etməzsə, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin vəzifədən kənarlaşdırılması haqqında Milli Məclisin qərarı qüvvəyə minmir.

11. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi barədə sorğuya və müraciətə baxılmasının xüsusiyyətləri. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və qanunlarının şərh edilməsi barədə Konstitusiya Məhkəməsinə daxil olmuş sorğu və ya müraciət haqqında məsələ, bir qayda olaraq, 15 (on beş) gün müddətində Konstitusiya Məhkəməsi palatasının iclasına çıxarılır, sorğunun və ya müraciətin icraata qəbul edilməsi, yaxud onun qəbulundan imtina edilməsi haqqında qərardad qəbul olunur. Göstərilən qərardad qəbul olunduğu gündən ən gec 7 (yeddi) gün keçənədək sorğu verən orqana və ya vəzifəli şəxsə göndərilir.

Sorğuya və ya müraciətə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumunda mahiyyəti üzrə baxılması, bir qayda olaraq, onun icraata qəbul edildiyi gündən ən gec 60 gün keçənədək başlanmalıdır.

12. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklər edilməsi təkliflərinə dair Konstitusiya Məhkəməsinin rəyinin çıxardılması ilə əlaqədar məsələyə baxılmasının xüsusiyyətləri. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi və ya Azərbaycan Respublikasının Prezidenti AR Konstitusiyasının mətnində dəyişikliklər edilməsi haqqında təklif verərlərsə, bu barədə Konstitusiya Məhkəməsinin rəyi alınmalıdır. Konstitusiya Məhkəməsi göstərilən hakimiyyət orqanlarının təkliflərinə dair rəy verməkdən imtina edə bilməz.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin və Prezidentinin təkliflərinə mahiyyəti üzrə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumunda baxılması onların dərc olunduğu gündən ən gec 7 (yeddi) gün keçənədək başlanmalıdır. Konstitusiya Məhkəməsi təklif olunmuş dəyişikliklərin AR Konstitusiyasının 155-ci maddəsinin tələblərinə uyğunluğu haqqında əsaslandırılmış rəy qəbul edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının mətninə dəyişikliklər edilməsi haqqında referendum keçiriləcəyi təqdirdə, Konstitusiya Məhkəməsi rəyinin xülasəsi səsvermə bülleteninə daxil edilir.

Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyətinin təşkili və təminatları

Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilir. Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyətinin

maliyyələşdirilməsi üçün ayrılan illik vəsaitin tərkibində cari xərclərin məbləği əvvəlki maliyyə ilində bu məqsəd üçün nəzərdə tutulmuş məbləğdən az ola bilməz. Konstitusiya Məhkəməsinin saxlanıl-ması üçün ayrılan illik vəsait məhkəmənin normal fəaliyyət göstərməsinə yönələn zəruri xərcləri özündə birləşdirir.

Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin vəzifə maaşı əmək haqqından, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən müəyyən edilən əmək haqqına əlavələrdən, digər müavinətlərdən və Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin səlahiyyətlərinin yerinə yetirilməsi ilə bağlı xərclərin ödənilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının aldığı məbləğdə vergilərdən azad olunan aylıq pul təminatından ibarətdir. Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin aylıq əmək haqqı 1785 manatdır, Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin müavininin aylıq əmək haqqı sədrin aylıq əmək haqqının 90 %-nə, Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin aylıq əmək haqqı isə sədrin aylıq əmək haqqının 85 %-nə bərabərdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakiminə hər il 40 təqvim günü müddətində əmək məzuniyyəti verilir. Konstitusiya Məhkəməsi hakiminə əmək məzuniyyətinə çıxdığı vaxt dövlət büdcəsi hesabına birdəfəlik ödəmə qismində iki aylıq vəzifə maaşı məbləğində müavinət verilir. Konstitusiya Məhkəməsinin hakiminə əmək məzuniyyətini Konstitusiya Məhkəməsinin sədri verir.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakimi hərbi çağırışdan və hərbi topla-nışdan azad olunur. Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin həyatı və sağ-lamığı Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsi hesabına onun beş illik vəzifə maaşı məbləğində sığorta edilir.

Konstitusiya Məhkəməsinin hakiminə və ya onun ailə üzvlərinə məxsus əmlakın hakimlik fəaliyyəti ilə əlaqədar məhv olması və ya zədələ-n-məsi nəticəsində vurulan ziyan hakimə və ya onun ailə üzvlərinə tam həcmdə ödənilir. Bu ziyan qainın vericiliklə müəyyən olunmuş qaydada sonradan təqsirkar şəxslərdən tutulmaqla dövlət büdcəsindən ödənilir.

Zəruri hallarda Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin təhlükəsizliyi digər hakimler üçün qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada təmin edilir.

Bakı şəhərində mənzili olmayan Konstitusiya Məhkəməsinin hakiminə mənzil verilir.

Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin müalicəsi üçün Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilən qaydada onlara iki aylıq vəzifə maaşı məbləğində birdəfəlik müavinət verilir.

Pensiya yaşma çatmış Konstitusiya Məhkəməsinin sabiq hakimi hər ay fəaliyyətdə olan Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin aylıq vəzifə maaşının 80 faizi məbləğində pensiya alır və aylıq vəzifə maaşının artımının daki sonrakı dəyişikliklər həmin məbləğə şamil edilir.

Pensiya yaşma çatmamış istifadə olan Konstitusiya Məhkəməsinin ha-kimi işə düzələ-n-ədək dövlət büdcəsi hesabına iki il müddətində hər ay fə-aliyyətdə olan Konstitusiya Məhkəməsi hakiminin aylıq vəzifə maaşının 80 faizi məbləğində pul təminatı alır.

Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyətinin hüquqi, təşkilati, informasi-ya təminatını Konstitusiya Məhkəməsinin aparatı həyata keçirir. Konsti-tusiya Məhkəməsinin aparatı Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin təsdiq etdiyi Konstitusiya Məhkəməsinin aparatı haqqında Əsasnaməyə müvafiq fəaliyyət göstərir.

Konstitusiya Məhkəməsi aparatı strukturunu, habelə dövlət büdcəsində Konstitusiya Məhkəməsinin saxlanılması üçün nəzərdə tutulmuş xərclər çərçivəsində aparatın ştat cədvəlini, xərclərinin smetasını və işçilərinin əmək haqqını Konstitusiya Məhkəməsinin sədri müəyyən edir.

Konstitusiya Məhkəməsi aparatı aşağıda göstərilən vəzifələri həyata keçirir:

- 1) Konstitusiya Məhkəməsinin və onun hakimlərinin işini təmin edir;
- 2) Konstitusiya Məhkəməsinin işi üçün zəruri olan arayışları və başqa informasiya məlumatlarını hazırlayır;

- 3) Konstitusiya Məhkəməsinə iclas katibləri ilə təmin edir;
- 4) Konstitusiya Məhkəməsinin karguzarlığını aparır;
- 5) vətəndaşların qəbulunu təşkil edir;
- 6) müəyyən edilmiş qaydada Konstitusiya Məhkəməsinə daxil olmuş şikayətləri ilkin öyrənir;
- 7) Konstitusiya Məhkəməsi sənədlərinin qeydiyyatı və saxlanmasını təmin edir;
- 8) Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyəti ilə əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin, sədr müavininin və hakimlərin ayrı-ayrı tapşırıqlarını yerinə yetirir;
- 9) Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyəti ilə əlaqədar başqa vəzifələri həyata keçirir.

Aparatın işinin təşkili üçün onun tərkibində şöbələr və bölmələr yaradılır. Konstitusiya Məhkəməsinin aparatının strukturuna aşağıdakılar daxildir:

1. Konstitusiya Məhkəməsi hakimlərinin katibliyi;
Katiblik Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin müşavirindən, sədrin köməkçilərindən və məhkəmə hakimlərinin köməkçilərindən təşkil olunur.
2. Konstitusiya hüquq məsələləri şöbəsi;
Bu şöbə Konstitusiya hüququ əsasları və vətəndaşların Konstitusiya hüquqları və azadlıqları bölmələrindən ibarətdir.
3. Mülki hüquq, iqtisadiyyat və maliyyə məsələləri şöbəsi;
Adı çəkilən şöbə mülki hüquq əsasları, iqtisadi və maliyyə hüquq münasibətləri bölmələrindən ibarətdir.
4. İnzibati hüquq, ədalət mühakiməsi və ədliyyə məsələləri şöbəsi;
5. Beynəlxalq hüquq məsələləri şöbəsi;
6. Təşkilati-təminat şöbəsi;
Bu şöbə məhkəmə iclaslarının təşkili və məhkəmə qərarlarının icrası, məktublara baxılması və kompyuterləşdirmə bölmələrindən ibarətdir.
7. Xarici əlaqələr və məlumat şöbəsi;
Bu şöbə xarici əlaqələr və tərcüməçilər, hüquqi təminat bölmələrindən, mətbuat xidmətindən və kitabxanadan ibarətdir.
8. Maliyyə-təsərrüfat şöbəsi.
Haqqında söhbət aparılan bu şöbə isə mühasibat, təsərrüfat bölmələrindən və mətbəədən ibarətdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin fəaliyyətinin maddi-texniki, maliyyə və təsərrüfat təminatını Konstitusiya Məhkəməsinin işlər idarəsi həyata keçirir. Konstitusiya Məhkəməsinin işlər idarəsi Konstitusiya Məhkəməsi sədrinin təsdiq etdiyi Konstitusiya Məhkəməsinin işlər idarəsi haqqında Əsasnaməyə müvafiq fəaliyyət göstərir.

Konstitusiya Məhkəməsi aparatının və işlər idarəsinin işçilərini Konstitusiya Məhkəməsinin sədri işə götürür və işdən azad edir.

Konstitusiya Məhkəməsi aparatının və işlər idarəsinin işçilərinin hüquqları, vəzifələri və məsuliyyəti Azərbaycan Respublikasının dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliyi və müvafiq olaraq Konstitusiya Məhkəməsinin aparatı haqqında və Konstitusiya Məhkəməsinin işlər idarəsi haqqında əsas-namələrlə müəyyən edilir.

Beləliklə, nəticə olaraq qeyd edirik ki, Konstitusiya Məhkəməsi cəmiyyətimizdə hüququn aliliyinin təmin olunmasına, demokratik institutların möhkəmləndirilməsinə, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının səmərəli və təsirli müdafiə olunmasına, hüquqi mədəniyyətin inkişafına xidmət edir.

NƏTİCƏ

Hüquqi dövlətin ən əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri də qanunla müəyyən edilmiş formada və qaydada Konstitusiya nəzarəti funksiyasını həyata keçirən orqanın yaradılmasıdır. Azərbaycan Respublikasında belə orqan Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsidir.

Konstitusiya Məhkəməsi Konstitusiya nəzarəti orqanı olmaqla, Konstitusiya müddəalarının və qanunların şərhini vermək səlahiyyətinə malik olan yeganə dövlət orqanıdır.

Konstitusiya ədalət mühakiməsi Konstitusiya nəzarətinin ixtisaslaşdırılmış orqanı-Konstitusiya Məhkəməsi vasitəsi ilə həyata keçirilir.

Konstitusiya Məhkəməsi Konstitusiyanın aliliyini və düzünə qüvvəsini dövlətin bütün subyektlərinə münasibətdə təmin edir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin, Milli Məclisin, Nazirlər Kabinetinin, Ali Məhkəmənin, Prokurorluğun, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sorğusu əsasında Azərbaycan Respublikasının aliliyini təmin edir.

Hər kəs onun hüquq və azadlıqlarının bərpa edilməsi məqsədi ilə Konstitusiya Məhkəməsinə şikayət verə bilər; məhkəmələrə müraciət edə bilər; insan hüquqları üzrə müvəkkil isə Konstitusiya Məhkəməsinə sorğu verə bilər.

Beləliklə, Konstitusiya ədalət mühakiməsi Konstitusiya nəzarətinin yüksək forması olaraq, insan hüquq və azadlıqlarının qorunmasına yönəldilmişdir. Çünki, məhz əsl Konstitusiya nəzarəti olan yerdə insanların gündəlik həyatda qarşılaşdıqları normativ hüquqi aktlar, onların Konstitusiyada təsbit edilmiş və azadlıqlarının dürüst həyata keçirilməsini təmin edirlər.

Mövzuda göstərilən yeni institut olan Konstitusiya Məhkəməsi ilə bağlı hüquqi biliklər sizin bir hüquqşünas kimi formalaşmağınızda əsas rol oynayacaqdır.